

يەكەم گەشتى سىسى بۇ ئەنقەرە؛ پەيوەندىي نىوان مىسر و توركىا دواى ۱۱ سال چۈن گۇرا؟

وەرگېرانى لە فارسييەوہ: پینوس

بىرپارە پۇژى 4ى ئەیلوولى ۲۰۲۴ عەبدولفەتاح سىسى، سەرۇكى مىسر، بە مەبەستى بەشداريكردن لە كۆبوونەوہى “ئەنجومەنى بالاي ھاريكاري ستراتيجي نىوان توركىا و مىسر” سەردانى ئەنقەرە بكات. يەكەم سەردانى سىسى بۇ توركىا كە لە سالى 2013 بە كودەتايەك لە مىسر ھاتە سەر دەسلەلات، زۇر گىرنگە، چونكە ئەوہ نيشاندەرى گۇرانە لە “دوژمنايەتیی گەورە” وە بۇ “دۇستايتي گەورە” لە پەيوەندىيەكانى ئەنقەرە و قاھىرەدا. لەم دیدارەدا پەجەب تەيب ئەردۇغان و سىسى چەندان رېككەوتننامە واژۇ دەكەن كە پەيوەندىيە دووقۇلييەكان بەرەو ئاستيكي نوي بەرز دەكەنەوہ. ھەرۋەھا لە دیدارەكەدا پرسەكانى ناوچەكە، بەتايبەت لىبیا و غەزە تاوتوي دەكەن.

ئامانجى ھاوبەش: زيادكردى قەبارەى بازىرگانى بۇ ۱۵ مىليار دۇلار لە ماوہى پىنج سالدا

بىرپارە سەرۇككۆمارى مىسر لەگەل شاندىكى گەورە كە وەزىر و بەرپىرسانى بالاي تىدايە، گەشت بۇ ئەنقەرە بكات. سەردانەكەى سىسى بۇ ئەنقەرە، دواى سەردانەكەى ئەردۇغان دىت بۇ قاھىرە لە مانگى شوباتدا كە ھەردو و لات بە ميژوويى وەسفيان كىرد. ئەردۇغان و سىسى سەرۇكايەتیی كۆبوونەوہكانى “ئەنجومەنى بالاي ھاريكاري ستراتيجي” دەكەن كە لە ئەنقەرە بەرپوہ دەچىت. پىشبينى دەكرىت لە چوارچىوہى “ئەنجومەنى بالاي ھاريكاري ستراتيجي” كە بۇ يەكەم جارە پىك دىت، ھەنگا و بنرىت بۇ پەرەپىدانى پەيوەندىيە ئابورى و بازىرگانىيە دووقۇلييەكان و ھاوكارىيە ھەردو و لات لە بواریەكانى وەك گەشتياری، گواستەنەوہ، وزە، گەشتياری و، پىشەسازىيەكانى بەرگىرى. ھەردو و سەركرە لە كۆبوونەوہى ۱۴ى شوباتدا ئامانجى زيادكردى قەبارەى بازىرگانىيە نىوانيان بۇ ۱۵ مىليار دۇلار لە ماوہى پىنج سالدا دانا.

وەك ئامادەكارىيەك بۇ ئەو كۆبوونەوہيەى كە بىرپارە لە ئەنقەرە بەرپوہ بچىت، وەزىرى دەرەوہى توركىا و مىسر، ھاكان فىدان و بەدر عەبدولعاتى، سەرەتاي مانگى ئاب لە قاھىرە كۆ بوونەوہ. ھەردو و لا پايان گەياندوہ كە كار لەسەر ئەو پرسانە دەكەن كە پەيوەندىيان بە فراوانكردى رېككەوتنى بازىرگانىيە ئازادى توركىا و مىسر و دەستپىكردەنەوہى خزمەتگوزارىيەكانى كەشتىي پۇ-رۇ (Roll-on/roll-off) بۇ گواستەنەوہى ئۆتۆمبىل و ھۆكارەكانى دىكەى گواستەنەوہ لە نىوان مىرسىن و ئەسكەندەرىە ھەيە.

۲۰۱۳-۲۰۲۴: گۇرانكارىي گەورە

راستىيەكەى، بەھا رەمزييەكانى سەردانەكەى سىسى بۇ توركىا بەقەد ناوہرۇكى ئەم گەشتە گىرنگە. دواى پىرووداوەكانى سالى ۲۰۱۳، ساردرىن قۇناغى پەيوەندىيەكانى نىوان توركىا و مىسر دەستى پى كىرد؛ ئەو پەيوەندىيەكە سالى داھاتوو (۲۰۲۵)، دەپتە پەيوەندىيەكى ۱۰۰ سالە. سىسى كە بىرپارە لە ئەنقەرە بە پىرۇتوكۇلى فەرمى پىشوازي لى بكرىت، لە ۳ى تەممووزى ۲۰۱۳ لە كودەتايەكى سەربازىدا مەمەد

مورسی، یه کهم سه روکی هه لېژېردراوی میسری له کار لا برد و، دواتر بووه سه روککوماری میسر. لهو کاته دا تورکیا په یوه نډییه کی نزیکی له گه ل ئیخوان موسلیمین هه بوو و دهیویست په یوه نډییه کی گشتگیر له گه ل مورسی دابمه زړینیت؛ ئەمەیش به “میحوه ری ئەنقەرە- قاهیره” پیناسه ده کرا. دواي پروخانی مورسی، تورکیا یه کییک بوو لهو ولاتانه ی که کاردانه وهی توندی هه بوو به رامبەر به کوده تاکه ی سیسی و بو ماوه یه کی زور ئەم هه لویسته ی پاراست.

له م سالانه دا که په یوه نډییه کانی نیوان هه ردوو ولات له سه ختترین ئاستیدا بوو و په یوه نډییه دیپلوماسییه کان به ته و اوای پچرا، ئەردوغان، سه روکی تورکیا، به شیوه یه کی شه خسی، سیسی له وتاره کانیدا ده کرده ئامانج و تهنانه ت له بانگه شه کانی هه لېژاردندا به “بکوژ” و “کوده تاچی” ناوی برد و رای گه یاند که “هه رگیز ته و قه له گه ل سه رکرده کانی وه ک سیسی ناکات.”

ئەردوغان له وتاریکی بانگه شه ی هه لېژاردندا پیش هه لېژاردنی دووباره ی شاره وانیی ئەسته نیوول له سالی ۲۰۱۹، پرسى كيشه دیپلوماسییه کانی له گه ل میسر له سیاسه تی ناوخو دا به کار هیئا و وتی: “تایا پروژی یه کشه ممه دهنگ به سیسی ده دین یان بینالی یلدرم (کانیدی حزبی ده سه لاتدار و سه روکوه زیرانی پیشووی تورکیا)؟”

گه رانه وه له “ته نیایی به نرخ”

ئەو قوناغە ی که تورکیا کیشه ی قوولی دیپلوماسی له گه ل میسر دا هه بوو، به شیک بوو لهو قوناغە ی که ئەم ولاتە له سیاسه تی دهره ویدا سیاسه تی “ته نیایی به نرخ” ی په پره و کردبوو؛ زاراوه یه ک که ئیبراهیم کالین، راویژکاری بالای ره جبه ته ییب ئەردوغان و سه روکی ئیستای ریکخراوی ئاسایش و هه والگری (MIT) بۆ وه سفکردنی سیاسه تی دهره وه ی تورکیا بۆ ئەم قوناغە خستبووه پروو. لهو ماوه یه دا تورکیا، سه وودیا و ئیماراتی به تیوه گلان له کوده تاکه ی ۱۵ ی ته ممووزی ۲۰۱۶ تۆمه تبار کرد و بهو هویه یه شه وه په یوه نډییه کی سه ختی له گه ل ئەو ولاتانه هه بوو. هه روه ها ره خنه کانی ئەمریکا و یه کیتیی ئەوروپا سه باره ت به دامه زراندنی باری نائاسایی له دواي کوده تاکه، بووه هوی ئەوه ی په یوه نډییه کانی تورکیا له گه ل ئەو ولاتانه ئالۆزتر بیت. سه ره رای ئەوانه، له سالی ۲۰۱۸ وه یونان و کوماری قوبرس له په پره وکردنی سیاسه تی گوشه گیرکردنی تورکیا له پروژه لاتی دهریای ناوه راست، سه رکه وتیان به ده ست هیئاوه. جگه له وه ییش، به شداریی راسته وخوی تورکیا له مملانیکانی لیبیا و پیشه اته نیوده وه لته ییه کانی دیکه، ئەنقەرە ی ناچار کرد هه ولی ئاساییکردنه وه ی په یوه نډییه کانی له گه ل هه موو ئەو ولاتانه بدات که له گه لیاندا کیشه ی هه بووه؛ به تاییه ت ئیسرائیل و میسر.

هه وه لکانی ئاساییکردنه وه ی په یوه نډییه کانی نیوان تورکیا و میسر که له سالی ۲۰۲۰ دهستی پی کرد، تا سالی ۲۰۲۳ به رده وام بوو، که بووه هوی ئەوه ی که هه ردوو لا به شیوه یه کی هاوبه ش بالیوزیان ده ستیشان کرد. ئەردوغان و سیسی بۆ یه کهم جار له ۲۰ تشرینی دووه می ۲۰۲۲ له مه راسیمی کردنه وه ی مۆندیال که له قه تهر به ریوه چوو، یه کترین بینی و بریاریان دا دریژه بهو پروسه یه بدن.

تورکیا چیتز هاتنی سیسی بۆ سه ر ده سه لات به “کوده تا” ناو نابات

گۆرانکاریه گه وره که له په یوه نډییه کانی تورکیا و میسر، شیوازی پیناسه کردنی ئەنقەرە ی بۆ پروداوه کانی

تەممووزى ۲۰۱۳ گۆپريوه. بۇ نموونه، لە ماوهى سالانى پەيوەندييه ساردهكاندا، مالىپەرى فەرمىي وەزارەتى دەرەوى توركيا پروداوهكانى سالى ۲۰۱۳ى بە “كودەتا” وەسف دەکرد و ئاماژەى بەوه دەدا كە پەيوەندييهكانى توركيا و مىسر بەهۆى ئەو پروداوهوه بەتەواوى ئالۆز بوو. بەلام لە سالى ۲۰۱۹وه كە بپارى ئاسايكردنەوى پەيوەندييهكان درا، دەستەواژەى “كودەتا” لە مالىپەرى وەزارەتى دەرەوى توركيا لا برا.

لە ئىستادا بۇ وەسفکردنى ئەوهى لە پەيوەندييهكانى نيوان هەردوو ولات لە سالى ۲۰۱۳دا پرووى دا، مالىپەرى وەزارەتى دەرەوى توركيا نووسيوپەتى: “دواى كۆتاييهاتنى دەسلەلاتى سەرۆككۆمار مورشى لە ۳ى تەممووزى ۲۰۱۳، كاروبارى نوينەرايهتیی ديپلوماسى لە پايتهختەكانى هەردوو ولات لە تشرینی دوومهى ۲۰۲۳وه لەسەر ئاستى “charge d'affaires” ئەنجام دراوه.” لە كاتى پرۆسەى ئاسايكردنەوى پەيوەندييهكانى توركيا لەگەل مىسر، رەتكردنەوى توركيا لە پيگەدان بە چالاكى دژە- سيسى و پروپاگەندەى لايەنگرانی ئیخوان موسلیمین كە لە توركيا و بەتاييهتى ئەوانەى كە لە ئەستەنبوول دەژيان و تەنانەت رۆيشتنى بەشیکى زۆريان لەم ولاتە، لە گرنگترین هەنگاوهكان بوو بۇ هەولدان بۇ ئاسايكردنەوى پەيوەندييه دوولايەنەكانیان.

خولى دىالۆگى چر

دواى چەندان سال لە پەيوەندييهكانى نيوان هەردوو ولات، توركيا و مىسر لەم دواييانەدا چوونەتە ناو پەيوەندييهكى چروپرى دوولايەنەى ئالوگۆرى ديپلوماسى. يەكێك لە وەرچەرخانه گرنهكانى ئەم پرۆسەيه بوومه لەرزەكەى ۶ى شوباتى ۲۰۲۳ بوو كە توركيا و سووریاى هەژاند. مىسر يەكێك بوو لەو ولاتانەى كە هاوكارىی مرویى بۇ توركيا نارد و سەمیح شوكرى، وەزیری دەرەوى مىسر لەو كاتەدا، چوووتە توركيا بۇ ئەوهى كە لە كاتى سەردانىکردنى ئەو شوینانەى كە بەهۆى بوومه لەرزەكە زیانیان بەركەوتوو، سەبارەت بە ناردنى هاوكارىی لە ولاتەكەيهوه لەگەل توركيا هەماهەنگى بكات. ئەو پيشهاتەى كە زیاتر دىالۆگى توركيا و مىسرى بەهیزتر كرد، ئەو جەنگە بوو كە دواى هپرشەكانى حەماس بۇ سەر ئیسرائیل لە ۷ى ئۆكتۆبەرى ۲۰۲۳ دەستى پى كرد. هاكان فیدان، وەزیری دەرەوى توركيا كە لەم ماوهیهدا چەندان جار سەردانى قاھیرەى كردوو، هەولەكانى حكومەتى مىسرى بۇ ناردنى هاوكارىی مرویى بۇ غەززه و دامەزراندنى ئاگرەستى، بەرز نرخانددوو.

پرسی لیبیا و رۆژهەلاتى دەریای ناوه‌راست

سەرەپرای باشتربوونى پەيوەندييهكان، توركيا و مىسر بۆچوونى جیاوازیان لەسەر هەندیک بابەتى ناوچهكە، بەتاييهتى سەبارەت بە لیبیا هیه. توركيا و مىسر لە جەنگى ناوخۆى لیبیا لە لایەنى بەرامبەردا بوون و ئەم دوخه لە بنەرەتدا نەگۆراوه. بەلام توركيا لەم دواييانەدا پەيوەندييهكانى لەگەل حكومەتى بنگازى زیاتر كردوو كە لەلایەن مىسر و ولاتانى دیکەى ناوچهكە پالپشتى دەكریت و تەنانەت راي گەيانددوو كە كونسولخانهى توركيا لە بنگازى كە بۇ ماوهیهك داخرابوو، بەم زووانە دەكریتەوه. هەردوو لاپیان گەيانددوو كە گەيشتوونەتە ریکكەوتن لەسەر بەردەوامى هاوكارىيهكان بۇ ئەنجامدانى هەلبژاردن لە لیبیا بە زووترین كات. بەلام سەرەپرای ئەوانەيش، هیشتا پروون نییه كە ئایا توركيا بەردەوام دەبیت لە ئامادەبوونى سەربازىی خۆى لە لیبیا و، هەروها چی بەسەر ئەو ریکكەوتنە دەریایییهدا دیت سەبارەت بە سنووردانانە

ئاوييه كان كه له سالى ۲۰۱۹ له گه لىبىيا واژوى كردووه. ههروهها چاوه پروان دهكريت ئهردوغان و سىسى باهتگه ليكى وهك جهنگى ئيسرائيل و هماس و مهترسىي تهشه نه سه ندى گرژييه كان بو ولاتانى ديكه ي ناوچه كه و نيوه ندگيري بهرده وامى توركييا له نيوان سومال و ئهسيوپيا و گرژييه كانى سوودان تاوتوي بكن.

سه رچاوه:

<https://www.bbc.com>